

Марина ТКАЧЕНКО

аспірантка кафедри соціальної роботи,

Ольга РАСКАЗОВА

докторка педагогічних наук, професорка,

професорка кафедри соціальної роботи,

Комунальний заклад «Харківська

гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

СОЦІАЛЬНЕ ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ У КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СЛУЖБИ ПРОБАЦІЇ В УКРАЇНІ

Реформування пенітенціарної системи та розвиток системи пробації є однією із важливих змін щодо роботи з неповнолітніми правопорушниками в Україні. У контексті тенденцій євроінтеграції, очевидним стає те, що основним чинником щодо виправлення засуджених має стати не позбавлення волі й соціальна ізоляція, а гуманістична альтернатива такому покаранню – ресоціалізація, інтеграція та адаптація у соціум заради подальшого зменшення правопорушень шляхом соціальної корекції поведінки засуджених та запобігання вчинення повторних злочинів [1]. Підкреслимо також, що пробація не тільки ефективніша своєю соціальною значимістю, а й значно економніша для держави, ніж витрачання податків населення на утримання правопорушника у тюрмі.

Наголосимо, що перші пропозиції щодо поширення в Україні практики альтернативних покарань були подані до Кабінету Міністрів України ще у 2002 році, після відрядження у Королівство Швеція для обміну досвідом делегації з Державного департаменту з питань виконання кримінальних покарань України [2]. Однак підґрунтям для створення у країні системи пробації на законодавчому рівні став прийнятий у 2015 році Закон України «Про пробацію» та майже дворічний досвід спроб розгорнути пробацію у дії в містах України.

Аналізуючи досвід розвитку системи альтернативних покарань в Україні, можемо стверджувати, що, не зважаючи на наявний базовий Закон,

повноцінно, із достатнім рівнем відрегульованості законодавчо-нормативними актами, які чітко визначають діяльність уповноважених органів з питань пробації, цей виконавчий орган працює лише 3 роки. Протягом цих років, пробація стрімко розвивається на законодавчому рівні, де затверджено низку законодавчих актів, що сприяють ефективному впровадженню альтернативних видів покарання.

Разом з цим, необхідно підкреслити, що за активної позиції вітчизняних пенітенціаріїв та сприяння міжнародних партнерів, за цей доволі не великий проміжок часу було створено національну модель ювенальної пробації, осередки якої відкрито у 14 містах України. Така практика не лише змінила підхід у виконанні кримінальних покарань відносно неповнолітніх, а й сприяла розвитку та покращенню концепції і технологій соціально-виховної роботи із неповнолітніми, які знаходяться у конфлікті із законом, у цілому, а також зміні громадської думки щодо дієвого покарання за ті чи інші правопорушення.

За допомогою поширення відповідної публічної інформації, підготовки просвітницьких радіопередач, відео-роликів, брошур, буклетів, виставок сьогодні створюється медіа-простір впливу на громадськість та її свідомість із формування позитивного сприйняття альтернативних видів покарань без позбавлення волі. За підтримки міжнародних партнерів в Україні відкриваються центри для неповнолітніх правопорушників, а сьогодні вже відкрито і декілька удосконалених центрів для дорослих суб'єктів пробації, що відповідають міжнародним стандартам. До організації соціально-виховної діяльності з суб'єктами пробації залучені громадські та держані організації, волонтери, які сьогодні допомагають суб'єктам пробації вирішувати життєві та соціальні питання.

У порівнянні з кримінально-виконавчою інспекцією, яка виконувала покарання у виді позбавлення права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю, громадських робіт, виправних робіт; здійснювала контроль за поведінкою осіб, звільнених від відбування покарання з випробуванням, та встановлювала періодичність та дні проведення реєстрації засуджених [3, с. 13],

в уповноваженого органу з питань пробації сьогодні з'явилося багато додаткових завдань та функцій. Так, відповідно до статті 13 Кримінально виконавчого кодексу України уповноважений орган з питань пробації: складає досудові доповіді на обвинувачених; здійснює нагляд за засудженими, звільненими від відбування покарання з випробуванням, зокрема вагітними жінками і жінками, які мають дітей до трьох років. Працівники пробації, відповідно до Наказів Міністерства юстиції, проводять пробаційні програми, для засуджених; здійснюють соціально-виховну роботу із засудженими, до яких застосовано пробацію; реалізують заходи з підготовки осіб, які відбувають покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк, до звільнення; направляють засуджених до обмеження волі для відбування покарання до виправних центрів [4].

Особлива увага у роботі органу пробації надається питанням проведення оцінки ризику вчинення повторних кримінальних правопорушень, а саме підвищенню об'єктивності та ефективності такої оцінки. На цьому шляху позитивні можливості надає сучасна тенденція діджиталізації соціального простору в умовах інформаційного суспільства. Так, нещодавно, міністр юстиції анонсував впровадження штучного інтелекту під назвою «Касандра». Суть його застосування полягає, в тому щоб виключити людський чинник та підвищити коефіцієнт корисної дії працівників служби пробації при проведенні оцінки ризику вчинення повторного кримінального правопорушення, яка проводиться як з неповнолітніми, так і з повнолітніми суб'єктами пробації, як на стадії досудової доповіді, так і коли суб'єкт пробації вже за вироком суду стає на облік в уповноваженому органі з питань пробації. Підкреслимо, що у часи, коли на державному рівні запроваджується діджиталізація соціального простору, зазначена ініціатива в кримінально-виконавчій системі сприймається як дуже своєчасна та тенденційна.

У цілому, зазначимо, що у сучасний період, коли змінюється чинне законодавство, впроваджуються нові практики вирішення складних кейсів у соціально-виховній роботі із неповнолітніми суб'єктами пробації та, разом з

цим, все більше з'являється паперової роботи, дуже важливим питанням є оцифрування інформації, як один із успішних видів створення пробації майбутнього. Це сприятиме ситуації, коли формальний «паперовий» підхід до неповнолітнього правопорушника зміниться на особистісний індивідуальний в умовах вдосконалення соціально-педагогічної підготовки працівників пробації.

Список використаної літератури:

1. Про пробацію: Закон України від 05.02.2015 р. № 160-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/160-19> (дата звернення: 09.10.2020).
2. Янчук О.Б. Сучасний стан та пріоритетні завдання реформування кримінально-виконавчої інспекції України в службу пробації. URL: <http://kvs.gov.ua/zmi/SuchasnyyStanPytannya08082014.pdf> (дата звернення: 09.10.2020).
3. Кримінально виконавчий кодекс України: Із змінами і доповненнями станом на 1 березня 2008 року / Упорядник А. Х. Степанюк. Харків: Право, 2008. 176 с.
4. Кримінально-виконавчий кодекс України: Закон України від 11.07.2003 № 1129-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1129-15#Text> (дата звернення: 09.10.2020).